

NAHÓCZKYNÉ LUDÁNYI ÁGNES

**AZ EGYÉNI PEDAGÓGIAI-PSZICHOLÓGIAI GYAKORLAT PSZICHOLÓGIAI
TAPASZTALATAIRÓL**

A főiskolánkon folyó pedagógiai-pszichológiai gyakorlatok pedagógiai vonatkozású elemzésével, valamint azok szervezéséről, eredményeiről, vele kapcsolatos további feladatokról Fehérné Villányi Judit és Király Gyula munkájában olvashatunk. Ugyanennek a témának elemzésére vállalkozom a pszichológiai oldaláról.

Tekintettel arra, hogy olyan pszichés jelenségekről, problémákról írok, amelyekben nincs jelentősége annak, hogy a hallgatók mely félévben milyen tevékenységi formákban dolgoznak, így nem térek ki félévekre való bontásra.

Három tényezőt figyelembe véve kívánom elemezni a gyakorlati munka keretében végzetek tapasztalatait. Elsősorban és kiemelten a főiskolai hallgatók felől, majd a velük dolgozó főiskolai oktatók és résztvevő általános iskolai tanulók oldaláról.

1./ A hallgatók, hivatásuk elsajátítása során új tények követelményeivel kerülnek kapcsolatba. Életútjukat, személyiségük alakulását befolyásoló tényező, hogy ezekkel az új követelményekkel hogyan kerülnek szembe. Szót érdemel, hogy maga a gyakorlat a főiskolai élet legelejére esik, ami korántsem a legkönnyebb időszak hallgatóink számára. A középiskolai évek valamiféle hivatásvágy alakulását elősegítették, de ennek valósággá történő átfordítására a főiskolai képzés hivatott. A pedagógiai-pszichológiai gyakorlat ennek egyik eszköze, illetve megvalósulási tere. Olyan munkát végeznek, amely elősegíti a pedagógiai képességek kialakulását, de

önmagában nem biztosítja. Inkább "talaját" teremti meg a személyiségben, a későbbi pedagógiai tevékenységhez szükséges jártasságok megszerzésének. Azzal, hogy a gyakorlat folyamán kapcsolatba kerülnek általános iskolai tanulókkal, gyakorló pedagógusokkal, szülőkkel, és betekinhetnek az iskolák belső életébe, szociális alkalmazkodásuk, szociális ügyességük izmosodik, vagy kerül próbatételre.

Ez a lehetőségük egybevág azzal az életkori sajátosságukkal a hallgatóknak, hogy önállósodási vágyuk, törekvéseik magasak. Pozitívan motiváltak arra, hogy kipróbálják ezen a téren mutatózó "felkészültségüket", ugyanakkor a pedagóguspályán nélkülözhetetlen szociális penetranciájuk szintjét is emeli a gyakorlat.

Kezdetben az említett motiváltság magas, nagy lelkesedéssel látnak munkához. Az a tapasztalat viszont, hogy a sok konfliktust, ami munkájukat kíséri, kudarcként élik át, és idővel veszít erejéből a korábbi kedv. Ennek okát nem külső okokban látom. Véleményem szerint - amelyet a hallgatókkal folytatott interjúk, beszélgetések alapján alakítottam ki a valódi ok közös intrapszichés jelenségre vezethető vissza, bár többirányú. Valamennyi interakcióban bizonytalanok saját szerepüket illetően:

- a./ hallgató - gyerek,
- b./ hallgató - általános iskolai pedagógus,
- c./ hallgató - szülő akciókban.

A főiskolai oktató - hallgató reláció konfliktusmentesebb, ennek okáról később szólok.

a./ Az első élethelyzetben, ahol a hallgató kapcsolatba lép a tanulókkal, nagy bizonytalanságot jelent az, hogy nem pedagógus szereppel bír, de nem is úgy lép be ebbe a szituációba, mint egykorú társ.

A hallgatókban ez a bizonytalanság-érzés nem verbalizálható tényként van jelen, de írásos munkáikban lelepleződik. A kapcsolatteremtés kezdeti időszakában "kivánják" a gyerek döntését, hogy egyenragú barátira, vagy a

felnőttvilág képviselőjére teszik-e le a voksukat. Ezért olyan rendkívül színes a pedagógiai naplók által nyújtott kép. Néhol lazább: két közel egykorú személy baráti kapcsolata derül ki, néhol ridegebb, "majdnem tanár" - diák viszony.

Ugyanez a bizonytalanság tehát az általános iskolai tanulók részéről is fennáll.

Idézetek a pedagógiai naplóból:

"A mai napig érdekesnek tartom, hogy egyik "fiam" tegez, a másik magáz."

"Ha csak ketten voltunk tegezett, de idegenek között magázott, hiába mondtam neki, hogy nyugodtan tegezzen."

"Azért engedett el anyukám, mert az iskolai tanárnéni (az igazi!) szólt neki."

"Egyszerűen megszökött tőlem, egyáltalán nem fogadott szót, bármit mondtam, nevetett."

Mindkét félben meglévő bizonytalanság, félszesség a kezdeti találkozókra jellemző. Nehezen "oldódóvá" teszi a partnereket. Néhányan ebből nem is tudnak mindvégig kilépni. Többségüknél azonban a gyakori együttlétek (sokan számoltak be az előírtnál több találkozóról), közös programok, élmények hatására, valamint a hallgató egyéniségének függvényében rendeződik ez, és valamelyik szerepet megnyeri magának a hallgató. Ha a tanárszerep felvállalására törekszik, az mindig kudarcra ítélt. Felnőtt szerepűvé azonban válhat, személyiségétől függően a hallgató.

b./ Másik nehézségük munkájuk során, amit már verbalizálni is képesek, az un. mentorokkal való kapcsolatuk. Sok konfliktus forrása lehet ez is. Véleményeik erről:

"Egész félévben sértett, hogy úgy beszélt velem, mint egy gyerekkel. Állandóan készültem, hogy megmondom a véleményemet, de aztán hagytam."

"Mindig azt éreztette, hogy ő mindent tud a gyerekekről, hiába mondtam neki bármit."

"A gyerekekhez szívesebben mentem, mint hozzá."

A serdülőkorból átmentett "felnőtt vagyok, úgy is kezeljétek!" érzés nyilvánult meg a hallgatókban.

c./ Sérelmeik, konfliktusaik a szülőkkel való kapcsolatteremtésre is ugyanígy jellemzőek. Valamilyen módon beavatkozni egy-egy család életébe, bepillantani, szituációkat uralni, szintén az emlegetett szociális ügyesség témakörébe tartozik. Ettől eltekinteni, vagy ettől "megkímélni" a hallgatókat nem szabad, hiszen ebben rejlik a gyakorlat egyik fontos célja. Felkészítésüknél azonban erre nagyobb gondot kell fordítani. Tudják feldolgozni magukban egy-egy kedvezőtlen szülői fogadtatás, egy darabos, döcögő beszélgetés rossz utóízét. Ehhez a pszichés jelenséghez tartozik az önismeret kérdése, amire visszatérek majd.

2./ Az említett főiskolai oktató - hallgató relációra azt mondtam, hogy az előzőekhez képest átláthatóbb, simább, nem konfliktusos. Ennek oka nyilvánvaló: a hagyományos értelemben vett diák-tanár viszonyra, interakciókra, kialakult viselkedés sztereotípek állnak készen. Sémák, amelyek könnyebben előhívhatók, hiszen ezekhez társul a legtöbb mögöttes tapasztalat. Viselkedés- repertoárjukban erre szilárd elemek vannak.

Igazolható tehát, hogy hatékony és fontos a hallgatónak olyan szituációkat teremteni, ahol találékonyságuk mérlegre tehető, ahol megtanulhatnak készségszinten bánni történésekkel. Pszichológiai szempontból úgy vélem, a serdülőkorral demonstrálható mezőváltásról van szó. Az adott új me-

zõ labilis, kevésbé ismert, bizonytalanok a vonatkozási pontok, nem tisztán látható egy-egy akció kimenetele. Mégis bele kell nőniük ebbe az új mezőbe, amire jó alkalom ez a gyakorlat.

Fontos szemügyre venni azt is, hogy a hallgatók írásos munkái milyenek. Anélkül, hogy erre tudatosan figyelnének, értékelik önmagukat, igény szintjüket árulják el. A pedagógiai naplókából kitűnik, hogy először mérlegelik azt a tényt, hogy ők hogyan hatottak egy másikra, nevezetesen a gyerekekre.

(Meg kell jegyezni, hogy ez a hatás nem szinonim a pedagógiai hatás fogalmával, ennek feltételei ugyanis itt nem adóttak. Olyan jelenséget, amely a pedagógiai folyamatban tanár - diák pólusokon végbemegy, nem is kérünk számon.)

"Nagyon meglepdődött az én gyerekem, hogy főiskolán is tanulunk nyelveket. Ő ettől fél a legjobban. Azt hiszem sikerült ma meggyőzőnöm arról, hogy az milyen fontos, hogy nyelveket tudjon!"

"Legközelebb jobban meg kell gondolnom, hogy milyen programot csinállok, mert először vettem észre, hogy nagyon várt, és csalódott."

"Azt hiszem, rövid idő alatt sikerült olyan kapcsolatba kerülnünk az egyik gyerekekkel, mintha már régóta ismernénk egymást. El tudom érni, hogy bízson bennem."

Tudósítanak az írások arról is, hogy miként állnak az önismeret terén a hallgatók. Mennyire elégedettek önmagukkal, teljesítményeikkel, magatartásukkal. Mennyire reális a személyiségükről kialakított kép, igény szintjük milyen.

Fontos ez, hiszen "... a fiatal személyiségfejlődését, önnevelését és önállóvá válását nagymértékben meghatározza az önmagával szemben támasztott igényeinek színvonala."

(Rókusfalvy: Pályaválasztás. Pályaválasztási érettség 138. old.)

A dokumentumok elemzése adja az alapját az oktatók egyénre szabott nevelésének, hiszen erről a felsőoktatási intézményekben sem lehet lemondani. Itt ez fokozottan is érvényes, hiszen az eddigiekből kiderült, hogy nagyon eltérő színvonalú, mélységű munkák alapján nehéz egységes követelményt állítani. Az eltérést éppen az elemzett pszichológiai tények adják. Fontos tehát támaszt adni, segítséget egyénre szabottan tervezni.

Az I. félévben a naplók nem adnak jellemzést a gyerekekről, célja nem is ez volt. Nem ragadják meg a gyerek fejlődésének aktuális állomását, teljes személyiségmegismerésre nincs módjuk a hallgatóknak. Sok esetben viszont a gyerekekkel foglalkozó gyakorló pedagógus "kész" jellemzéssel adja át őket a gyakorlatban résztvevő hallgatóknak. Ennek haszna ugyancsak nyilvánvaló, mert azon túl, hogy ismeretet ad az induló kapcsolathoz, arról is informál, hogyan, milyen szempontok alapján lehet egyfajta pedagógiai "térképet" nyújtani (gondolkodás, értelmi szint, érzelmi, akarat jellemzők stb.). Ez minta lehet a későbbi félévben előírt személyiségrajz elkészítéséhez.

Akkor viszont már megfelelő és adekvát pszichológiai, pedagógiai ismeretek birtokában van a hallgató.

A II. félévben készülő személyiségrajzok legfőbb erénye, hogy ötvödik bennük a tanult elméleti ismeret a "gyerekekkel való bánás" gyakorlatával.

Összegezhető tehát, hogy ez a fajtája a gyakorlati képzésnek hasznos, és a felvetett céllal adekvát.

3./ Mindenképpen szólni kell harmadik tényezőként azokról a gyerekekről, tanulókról, akik a pedagógiai-pszichológiai gyakorlat munkájában szerepet játszanak. Ez a kérdéskör ugyanis a mi felelősségünkkel, valamennyi résztvevő felelősségével összefügg. Ők azok, akik hozzájárulnak ahhoz, hogy elérhetőek legyenek a gyakorlatban megvalósuló célok, de ugyanakkor nem maradnak "érintetlenek" ebben a folyamatban.

A főiskolai hallgató személye ilyen vagy olyan módon, de minta lesz, modullé válhat. Ebben nem hagyható magára a hallgató, éppen a tanulók érdekében. Külső agens tudatos szakszerű irányítása mellett érhető csak el, hogy ennek a folyamatnak minden résztvevője csak gazdagodjon, és építkezessen a másik félből.

Példaként a következő esetet hozom, ami nem általános, de jól reprezentálja mindezt.

Egyik hallgató állami gondozott kislány partnert kapott. A kezdeti "zökkenőmentes" kapcsolat kialakítás után azonban a kislány olyan kötődési igényt jelzett, amelyet már a hallgató nem tudott vállalni. Tanácstalanul és tele ambivalens érzelmekkel állt a jelenség előtt. Önmagában ezt megoldani képtelen lett volna. Ehhez sem ismeretei, sem felkészültsége nem adott alapot. Ugyanakkor beavatkozást igényelt a kislány magatartása, állapota is. Éppen az állami gondozás tényéből adódó sérülések sorát nem szabad folytatni azzal, hogy egy számára frusztráló kapcsolatot teremtünk.

Utolsó pszichológiai veszélytényezőként érinteném azt az esetet, amelyben különböző okok miatt a két fél (hallgató - tanuló) incompatibilitása derül ki. Ilyenkor az a fél évenkénti építkezés - mely szerint minden további fél évben mélyíteni kell a kapcsolatot, építve az előzőekre - megbontható. Módot kell adni a hallgatónak arra, hogy "új" gyereket válasszthasson vagy kaphasson, akivel majd eredményesen tud együtt dolgozni. Természetesen ennek az összeférhetetlenségnek az elemzése nem maradhat el, igyekezni kell közösen megtalálni az okokat mind a hallgató, mind a tanuló személyiségében.

A pedagógiai-pszichológiai gyakorlatok tapasztalatai hosszabb időintervallum elemzésével, valamint az összes hallgatóra való kiterjesztéssel gazdagíthatók az általánosabb szintre emelhetők.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1./ Király Gyula: A gyakorlati képzés elméletéből
Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Tudományos Közlemények XVIII.
Eger, 1986.
- 2./ Fehérné Villányi Judit: Az egyéni pedagógiai-pszichológiai
gyakorlat pedagógiai tapasztalatairól
Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Tudományos Közlemények XVIII.
Szerk.: Budai László Eger, 1986.
- 3./ Dr. Komoly Judit: A tanító személyiségek pedagógiai-pszichológiai
vizsgálata. Akadémiai Kiadó Bp. 1978.
- 4./ Porkolábné Balog Katalin: Gondolatok az iskolai személyiséglapokról
Tankönyvkiadó Bp. 1981.
- 5./ Rókusfalvy Pál: Pályaválasztás, pályaválasztási érettség
Tankönyvkiadó Bp. 1968.
- 6./ Rókusfalvy Pál: A felsőoktatási felvételi rendszerben alkalmazható
képességvizsgálatok kialakítás és továbbfejlesztése
Tankönyvkiadó Bp. 1980.